

Ammattilaisuus amatörismin kriisiyttäjänä suomalaisessa joukkueurheilussa 1975–2018 (TIIVISTELMÄ)

Jari Lämsä, Arto Nevala, Outi Aarresola & Hannu Itkonen

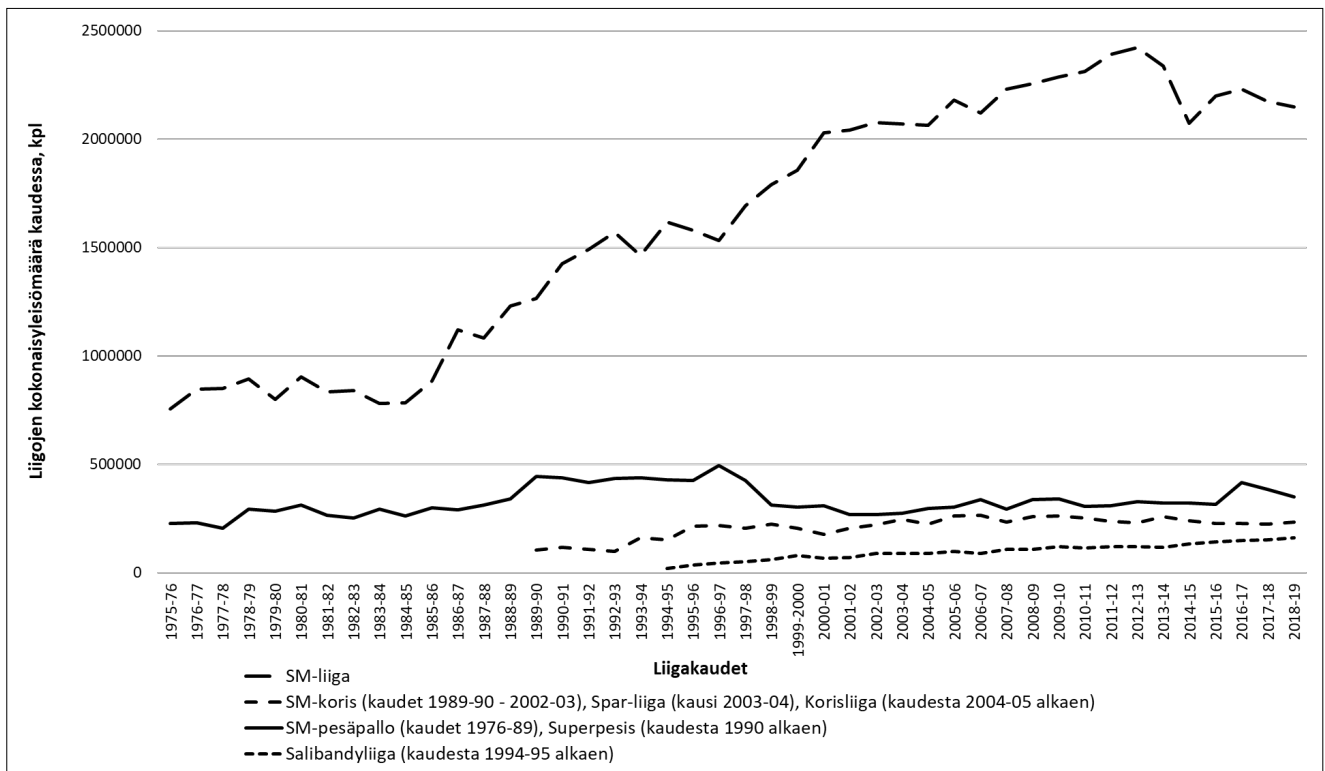
Alkuperäinen artikkeli: Lämsä, J., Nevala, A., Aarresola, O. & Itkonen, H. 2020. Ammattilaisuus amatörismin kriisiyttäjänä suomalaisessa joukkueurheilussa. Teoksessa: Urheilun kriisejä. Heikki Roiko-Jokela & Antero Holmila (toim.). Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2019-2020. Jyväskylän yliopistopaino 2020. s. 57-86.

Tutkimus jäljittää huippu-urheilun ammattimaistumista ja eriytymistä harrastusurheilusta neljässä lajissa vuosien 1975–2018 välisenä aikana. Urheilun ammattimaistumisella tarkoitetaan prosessia, jossa alun perin urheilun kansalaistoimintaan ja amatörismin ideologiaan kiinnittynyt lajien organisatorinen kenttä eriytyi vastatessaan ammattimaistumishaasteeseen. Ammattimaistumishaasteella taas tarkoitetaan ilmiötä, jossa urheileminen harrastuksena muuttuu huipputasolla urheiluksi ammattina. Organisaatio- ja järjestelmätasolla ammattuurheilu voidaan määritellä toiminnaksi, joka kerää tuloja harrastajakunnan ulkopuolelta ja on nykyisessä kilpailumuodossaan riippuvainen tuosta tulonhankinnasta.

Tutkimuskohteena on neljä joukkueurheilulajia: jääkiekko, koripallo, pesäpallo ja salibandy. Tarkastelu alkaa jääkiekon SM-liigan, Suomen ensimmäisen ammattilaissarjan, perustamisesta vuonna 1975 ja ulottuu nykypäivään. Artikkelin tutkimuskysymykset ovat: 1) Miten neljän joukkuelajin kansallisen huippu-urheilun sarjatoiminta on organisoitu vuosina 1975–2018? 2) Millaisia kausia kyseisten joukkuelajien kansallisen huippu-urheilun ammattimaistumisessa voidaan erottaa vuosina 1975–2018? Tutkimuksen aineisto on kerätty lajiliittojen toimintakertomuksista ja päätösasiakirjoista vuosilta 1975–2018. Lisäksi tutkimuksessa on haastateltu kymmentä lajeissa pitkään toiminutta urheilujohtajaa.

Tutkimuksen lajivalintaa perustellaan ensinnäkin niiden poikkeavalla sijoittumisella jatkumolla ei-lankaan ammattimaistunut laji – pitkälle ammattimaistunut laji. Jääkiekko edustaa Suomessa pitkälle ammattimaistunutta lajia, koripallo ja pesäpallo puoliammattilaislajeja sekä salibandy uutta ja vähän ammattimaistunutta lajia. Toiseksi lajit eroavat ammattilaisten määrän ja talouden suhteen olennaisesti toisistaan (Ks. taulukko 1.)

Lajien ammattimaistumisen erot ilmenevät myös pääsarjojen kausien kokonaisyleisömäärien vertailussa (Kuvio 1). Jääkiekon SM-liigan kokonaisyleisömäärä on yli kaksi miljoonaa, kun muissa lajeissa liikutaan reilusti alle 500 000 katsojan tasolla. Tällä hetkellä SM-liigassa pelataan lähes 500 ottelua kaudessa, kun muissa lajeissa vastaava pelimäärä on 200-260.

KUVIO 1. Jääkiekon, koripallon, pesäpallon ja salibandyyn miesten pääsarjojen kokonaisyleisömäärät kausilla 1975/-76 – 2018/-19.¹

TAULUKKO 1. Neljän joukkuelajien harrastamisen ja ammattimaistumisen tunnuslukuja.

	Lajissa lisenssiurheilijoita 2018 ²	Tyttöjen/naisten osuus lisenssiurheilijoista	Liigan joukkueiden yhteenlaskettu liikevaihto 2017 miehet/naiset ³	Lajissa urheilijavakuutuksen omaavia ammattipelaaajia 2018 ⁴	Lajissa päätoimisia ammattivalmentajia 2016 ⁵
Jääkiekko	73 400	8 %	96,4 m€ ⁶ / 0,6 m€	622	260
Koripallo	20 400	37 %	5,7 m€ / 1,0 m€	93	56
Pesäpallo	17 200	45 %	7,1 m€ / 2,1 m€	89	32
Salibandy	61 400	17 %	3,1 m€ / 0,7 m€	-	15

¹ Lähteet: Jääkiekkokirja. Suomen Jääkiekkoliiton ja liigan virallinen kausijulkaisu 2019–2020. AnnaMedia Oy, 2019, 168. Korisliigan tilastosivut, <https://www.basket.fi/basket/sarjat/>, luettu 24.8.2019. Toimintakertomukset 1975–1999. Suomen Pesäpalloliitto, Suomen Urheiluarkisto ja Jussi Pyysalo, henkilökohtainen tiedonanto vuodet 2000–2019, 25.9.2019. Salibandy: <https://salibandy.fi/huippu-urheilu/salibandyliiga/historia-ja-ennatykset/tilastot-tiedostoina/>. Luettu 15.12.2019.

² Lähde: Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus, Liikuntajärjestöjen seurantakortit. Päivitetty 21.12.2018. Julkaimaton lähde.

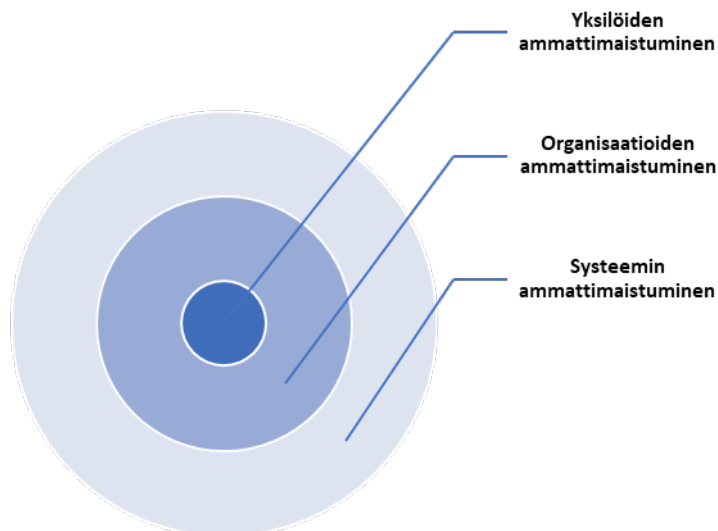
³ Lähteet: SM-liiga; www.taloustieto.fi, luettu 12.8.2019, Korisliiga; Aki Karjalainen, henkilökohtainen tiedonanto 16.4.2018, Superpesis; Jussi Pyysalo, henkilökohtainen tiedonanto 12.4.2018, Salibandyliiga; Jyrki Paajanen, henkilökohtainen tiedonanto 12.4.2018.

⁴ Lähde: Katri Kytömäki, Henkilökohtainen tiedonanto. Tapaturmavakuutuskeskus, 4.10.2019.

⁵ Lähde: Maija Puska, Jari Lämsä ja Pekka Potinkara, Valmentaminen ammattina Suomessa 2016. KIHU:n julkaisusarja, nro 53. KIHU, Jyväskylä, 2017.

⁶ Sisältää ainoastaan seurojen, ei mahdollisten konsernien, liikevaihdon.

Tutkimuksessa ammattimaistumista tarkastellaan kolmen kehän kautta (Kuvio 2). Sisimmän kehän muodostaa yksilöiden ammattimaistuminen. Siinä on kyse toimijoiden, urheilijoiden ja valmentajien, muuttumisesta palkkatyöläisiksi. Seuraavalla kehällä keskiössä ovat organisaatiot, lajiliitot, urheiluseurat ja muut joukkueurheiluun liittyvät tahot. Uloimmalla kehällä nämä sisimpien kehien toimijat ja organisaatiot muodostavat systeemin, ammattilaisurheilun organisatorisen kentän, joka tässä tapauksessa tarkoittaa lajin kansallisen ammattuurheilun kenttää.

KUVIO 2. Ammattimaistumisen kehät.

Suomalaisessa joukkueurheilussa ammattimaistuminen käynnistyi itse pelistä. Aluksi pelaajista ja pienellä viiveellä myös valmentajista tuli ammattilaisia, joille maksettiin taloudellista korvausta. Valmennukseen käytettävä aika ja osaaminen lisääntyivät. Pelin taso nousi ja kiinnostus heräsi myös laajemman yleisön silmissä. Itse pelin ja sen toimijoiden ammattimaistuminen käynnistyi 1970-luvulla, huipentuen 1990-luvun lopulla, kun pelaajista tuli täysammattilaisia.

Jotta urheilu voi olla ammattimaista, tarvitaan lisää resursseja. Lisäresursseja voidaan puolestaan saada tuotteistamalla ja kaupallistamalla toimintaa. Jääkiekkoseurat eriyttivät liigatoiminnan emoseurasta jo SM-liigan perustamisen yhteydessä, mutta organisaatioiden ammattimaistuminen käynnistyi toden teolla vasta 1990-luvulla, jolloin yhdistyspohjaisista seuroista siirryttiin yritystoimintaan. SM-liigan ja sen osakkaiden, liigaseurojen, yhtiöittäminen vuonna 2002 merkitsi siirtymistä avoimen kaupalliseen ammattuurheilun aikaan.

Pesäpallossa Superpesis Oy perustettiin yhteistyössä liiton ja pääsarjaseurojen kesken vuonna 1990. Se sai aluksi paljon päätösvaltaa liigan hallinnointiin, mutta 2010-luvulla toiminta on otettu lajiliiton haltuun. Salibandyssä ylin sarjataso, Salibandyliga, on toiminut erillisen, liiton 100 prosenttisesti omistaman markkinointiyhtiön alla. Koripallossa SM-koris/Korisliiga on ollut aina täysin liiton hallinnassa.

Ammattuurheilun kysyntä ja tarjonta viihteenä on lisääntynyt valtavasti. Ammattimaistumisen ja kaupallistumisen rinnalle on etenkin 2010-luvulla noussut globaali seurojen ja liigojen välinen kilpailu. Jotta kansallinen urheilu menestyy kilpailussa, tarvitaan systeemistä ammattimaistumista. Ammattuurheilun kansallisella kentällä tulee olla selkeä rakenne, sovitut säännöt ja roolit sekä toimintatavat, joiden kautta laji tai liigaseurat voivat hakea laajempia markkinoita ulkomailla.

Jääkiekon ammattimaistuminen on selvästi muita lajeja pidemmällä nimenomaan koko järjestelmän tasolla. Muissa tutkituissa lajeissa ammattimaistumiskehitykseen on sisältynyt enemmän ylä- ja alamäkiä. Niin pesä- ja koripallossa kuin salibandyssäkin ylimmän sarjatason itsenäistymisestä on keskusteltu usein ja eriaseteisia muutoshankkeita toteutettu, mutta varsinainen läpimurto ammattilaisarjan organisoinnissa ei ole

toteutunut. Näissä lajeissa sarjatoiminnan hallinnointi kokonaisuutena (ns. avoin sarjamuoto) nähdään arvona, josta ei haluta jääkiekon tapaan luopua. Myös tietty realismi ammattilaissarjatoiminnan taloudellista vaatimuksista ja riskeistä on vähentänyt intoa liigatoiminnan eriyttämiseen.

Toisaalta liigatoiminnan ulkoistamiseen lajiliiton toiminnasta vaaditaan seurojen aloitteellisuutta, keskinäistä yhteistyötä sekä yhteistä visiota toimivasta liigasta. Esteenä on usein liigaseurojen erilaisuus. Lajissa voi olla muutama ammattimaisesti toimiva seura, jotka haluaisivat ammattimaistaa liigatoimintaa, mutta samalla liigassa pelaa seuroja, joissa toiminta on lähes kokonaan vapaaehtoisten varassa. Myös lajiliiton intressinä on ensisijaisesti koko lajin harrastajatoiminnan palvelu ja kehittäminen. Kun lajiliitto vielä konkreettisesti toteuttaa lajin maajoukkue toimintaa, ei liigatoiminnan voimakasta tukemista koeta kuuluvaksi liiton tärkeimpien tehtävien joukkoon.

Tutkimuksen keskeiset tulokset voidaan tiivistää joukkueurheilun ammattimaistumisen kausiin; 1) yksilöiden ammattimaistumiseen 1970-luvulta lähtien, 2) organisaatioiden, liigaseurojen ammattimaistumiseen ja kaupallistumiseen 1990-luvulta lähtien sekä 3) systeemien, eli liigayhteisöjen ammattimaistumiseen ja globalisoitumiseen 2010-luvulta lähtien.

Keskeisiä lähteitä:

- Dowling, M., Edwards, J. and Washington, M. 2014. "Understanding the concept of professionalization in sport management research". *Sport Management Review*, 2014, vol. 17, issue 4, 520–529.
- Itkonen, H. 1994. *Kenttien Kutsu. Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta*. Tammer-paino, Tampere.
- Koski, P. ja Heikkala, J. 1998. *Suomalaisten urheiluorganisaatioiden muutos. Lajiliitot professionaalistumisen prosessissa*. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos, tutkimuksia No 63/1998.
- Llewellyn, M.P. and Gleaves, J.G. 2016. *The Rise and Fall of Olympic Amateurism*. University of Illinois Press, Urbana, Chigaco and Springfield, 2016.
- Nagel, S., Schlesinger, T., Bayle, E. & Giaque, D. 2015. "Professionalisation of sport federations – a multi-level framework for analysing forms, causes and consequences". *European Sport Management Quarterly*, 2015, 15:4, 407–433.
- O'Brien, D. & Slack, T. 2003. "An analysis of Change in an Organizational Field: The Professionalization of English Rugby Union". *Journal of Sport Management*, 2003, 17, 417–448;
- Ruoranen, K., Klenk, C., Schlesinger, T., Bayle, E., Clausen, J., Giaque, D. & Nagel, S. 2016. "Developing a conceptual framework to analyse professionalisation in sport federations". *European Journal for Sport and Society*, 2016, Vol. 13 No. 1, pp. 55–74;
- Thibault, L., Slack, T. & Hinings, B. 1991. "Professionalism, structures and systems: the impact of professional staff on voluntary sport organizations". *International Review for the Sociology of Sport*, 1991, 26–72, 83–99.